

Colecția „Părinți athoniți” este coordonată
de Arhim. Nathanael Neacșu

Referenți științifici:

Arhim. prof. dr. Nikolaos Ioannidis (Facultatea de Teologie,
Universitatea Capodistriană din Atena, Grecia)
Pr. prof. dr. Porfirios Fadi Georgy (Institutul Teologic
„Sf. Ioan Damaschinul” din Balamand, Liban)
Pr. prof. Vasilios Kalliakmanis (Facultatea de Teologie,
Universitatea „Aristotelis” din Tesalonic, Grecia)
Pr. prof. dr. Ioan C. Teșu (Facultatea de Teologie Ortodoxă,
Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
IOSIF VATOPEDINUL, monah

Învățăături din Sfântul Munte Athos / Gheron Iosif Vatopedinul ;
trad. din neogreacă și note de Monahia Parascheva Enache ; ed. îngrijită
de Arhim. Nathanael Neacșu ; carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei. - Iași :
Doxologia, 2024

ISBN 978-630-301-181-3

I. Parascheva Enache, monahie (trad. ; note)
II. Neacșu, Nathanael (ed.)

2

Redactor: Alina Munteanu
Tehnoredactor: Alina Andrei
Design copertă: Ștefan Pintilie
Prepress: Leonard Lunguleac

Editura Doxologia, Cuza-Vodă 51, 700038, Iași
Tel.: +40 374704804
E-mail: editura@doxologia.ro
 Editura Doxologia

Comenzi:
<https://edituradoxologia.ro>
Email: comenzi@edituradoxologia.ro
Tel.: +40 724550463

Traducerea s-a făcut după textul original
Γεροντος Ιωσηφ Βατοπαιδινου, Διδαχές από τον Αθωνα,
Ed. I.M. Μονή Βατοπαιδίου, Άγιων Όρος, 2012, ediția a patra.
© Doxologia, 2024
ISBN: 978-630-301-181-3

Gheron Iosif Vatopedinul

Învățăături din Sfântul Munte Athos

Traducere din neogreacă și note de
Monahia Parascheva Enache

Ediție îngrijită de
Arhim. Nathanael Neacșu

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2024

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i> (Arhim. Nathanael Neacșu)	7
Chemare la pocăință	9
Schimbările în viața duhovnicească	25
Păzirea minții	36
Curățirea inimii	42
Voia proprie și ascultarea (Pomenirea Sfântului Eftimie)	50
Exemple practice (În ajunul primei săptămâni din Postul Mare)	57
Manifestarea practică a iubirii față de Dumnezeu (Pomenirea Sfântului Pavel Tebeul și a Sfântului Ioan Colibașul)	72
Dreapta dispoziție a inimii (Pomenirea Sfintei Agata)	79
Mărturisirea mucenicilor (Pomenirea Sfinților patruzeci de Mucenici)	87
Cugetul smerit (Pomenirea Sfântului Ioan Sinaitul)	94
Purtătorul de biruință al dragostei	100
Sfântul Athanasie Athonitul	105
Compătimirea față de aproapele (Pomenirea Sfântului Avramie)	112

Desăvârșirea în monahism (Pomenirea Sfântului Nectarie)	118
Cei doi poli ai vieții duhovnicești (Pomenirea Sfântului Ioan cel Milostiv)	125
Cercetarea gândurilor și paza simțurilor (Pomenirea Sfântului Sava cel Sfințit)	131
Înțelesul muceniciei celor trei tineri (Începutul prăznuirii Nașterii Domnului și pomenirea Sfântului Dionisie din Zakynthos)	137
Focul dumnezeiesc (Pomenirea Sfântului Ignatie Teoforul)	146
Deznădejde, descurajare și curaj (Pomenirea Sfântului Nifon)	153
Lupta credinței (Duminica Strămoșilor)	162

Cuvânt înainte

Lucrarea de față este pe fond un breviar filocalic ce deslușește cele mai multe dintre principiile, formele și aspectele luptei duhovnicești pe care trebuie să o poarte în special monahii. Ca formă, textele prezentate constituie transcriptul cuvântărilor ținute de Gheron Iosif Vatopedinul, cu diferite ocazii, monahilor vatopedini.

Teme precum *pocăința, ascultarea, smerenia, paza minții, curățirea inimii* etc sunt recurente în cuvântările sale, dar de fiecare dată el se aseamănă cu un „cărturar cu învățătură despre împărăția cerurilor care scoate din vistieria sa noi și vechi” (Mt. 13, 52). Avem de-a face cu o evidentă moștenire a Duhului pe care dorește să o împărtășească fiilor săi duhovnicești și nouă celor de astăzi.

Deși la prima vedere pare mai mult un minitratat de spiritualitate monahală, volumul de față este despre viața creștină în general, în aspectele ei cele mai concrete și practice. Mesajul este, așadar, evanghelic, valabil pentru toți creștinii, desigur nu fără o călăuzire necesară. Noutatea acestei abordări vine din aceea că perspectivele și experiențele predate sunt noi și menite să ofere și mai mare forță în lupta duhovnicească. O altă notă cu totul specială este stilul. Un stil și un mod de a prezenta gândurile sale cu totul original. Avem de a face cu o aghiografie filocalică ascetico-mistică, rară, dacă nu unică în gramatologia

patristică creștină. Adică, plecând de la viețile unor Sfinți din Sinaxarul Bisericii, Părintele Stareț Iosif Vatopedinul se adâncește în fine și complexe analize de ordin asceticomistic. Astfel, ceea ce ar fi trebuit să fie o prezentare aghio-grafică sfârșește în a fi descrierea filocalică a unui univers creștin interior al unui Sfânt, univers ce nouă de cele mai multe ori ne scapă.

Având în vedere cele de mai sus, ne bucurăm pentru traducerea și publicarea în limba română a încă unei podoabe de duh aghiorit, menită să facă din lupta celor ce „voiesc să trăiască cucernic în Hristos” (II Tim. 3, 12), o nevointă a credinței și a biruinței spre viața cea după Dumnezeu. O recomandăm cu călduroasă bucurie și ne rugăm ca harul și binecuvântarea lui Dumnezeu pentru mijlocirile Părintelui Stareț Iosif să se reverse peste noi și întreaga lume.

Arhim. Nathanael Neacșu
La Praznicul Sfântului Mare Mucenic Dimitrie,
Izvorătorul de Mir
26 Octombrie 2024

Chemare la pocăință

După cădere, omul se află sub influența nu numai a legii păcatului împânzite la toate mădularele, ci încă și sub înrâurirea schimbărilor¹ de tot felul și a obiceiurilor, care sunt și acestea ca niște răi tovarăși. Toți acești factori ne îmboldesc neîncetat, ne rătăcesc, ne distrag ca să nu

¹ Schimbările, în teologia Sfinților Părinți, dețin un loc important. Alături de patimi, ele influențează în special în mod negativ viața duhovnicească a călugărului. Unele din aceste schimbări depind de voința noastră liberă, altele ne afectează independent de noi. În multe alte locuri Cuviosul Iosif Vatopedinul explică în amănunt cum acționează aceste schimbări în viața monahilor, cum o influențează și ce remedii avem pentru a lupta atât cu patimile, cât și cu schimbările obiective sau subiective cu care ne confruntăm în viața de zi cu zi. De pildă, azi un monah este plin de râvnă, se roagă, se pocăiește își face ascultarea și canonul, este fierbinte în dragos-tea față de Dumnezeu și peste puțin timp, fără a interveni nimic, își schimbă diametral opus starea interioară. Atunci se află sub influența schimbării, care atrage după sine căderea într-o stare împă-timită, de cârtire, de nemulțumire, de lehamite sau lene și nepăsare totală față de cele duhovnicești. Aceste schimbări sunt de temut în viața monahului și numai trezvia și o stare permanentă de vigilență ne pot ajuta în astfel de schimbări și dispoziții schimbătoare ale minții și comportamentului nostru. Monahul trebuie să caute mereu în orice situație nepătimirea, să fie mereu egal cu sine, indiferent de condițiile exterioare și de schimbările care au loc inevitabil zi de zi.

putem păzi ceea ce vrem. Și, din pricina lor, ne aflăm în continuă stare de pocăință.

Așa cum tâlcuiesc Părinții, chiar și numai o singură zi dacă ar fi viața omului pe pământ, nu s-ar pune problema nepăcătuirii. Tocmai din această perspectivă, pocăința ne preocupă într-un mod fundamental. Potrivit Părinților, Dumnezeu nu se întristează dacă omul, într-un oarecare fel, nu a reușit să se păzească și a păcătuit. Nu îl judecă pentru aceasta. Harul însă se întristează atunci când omul nu vrea să se pocăiască. Acest lucru conduce la deznădejde și, în cele din urmă, la hulă împotriva Preasfântului Duh.

De aceea trebuie să ne intensificăm eforturile și sârguința noastră. Și atâta timp cât nici nu se pune problema nepăcătuirii, noi să punem problema pocăinței neîncetate. Să convingem dumnezeiescul har, care vine la noi, că greșelile pe care le facem nu sunt din voia noastră. Nici odată noi nu vrem să tăgăduim și să trădăm iubirea lui Dumnezeu, ci toate greșelile noastre sunt datorate neputinței, lipsei de experiență, necunoașterii. Și neîncetat căzând, strigăm: „Milostiv fii mie, păcătosului!” ca să chemăm asupra noastră o nouă formă de împreună-lucrare a harului, astfel încât să întregesc cunoașterea noastră și puterile noastre, ca să vedem bine și să acționăm corect și astfel, să putem umbla drept în aceste zile grele. Pentru că Pavel spune: „mai aproape este mântuirea de noi” acum, „decât atunci când am crezut”². Văzând noi toți și având experiența faptelor, înțelegem că aproape este

² Cf. Rom. 13, 11.

ziua³. Observăm că se întărește tot mai mult puterea vrăjmașului nostru, iar spațiul nostru se limitează din pricină că oamenii tot mai mult fug, tot mai mult se îndepărtează de Dumnezeu și astfel întreg ansamblul social devine și el o piedică, fiindcă s-au împușinat oamenii duhovnicești și a rămas numai o rămășiță⁴, foarte puțini.

Cât de atenți și de uniți trebuie să fim ca să o scoatem la capăt! Reușita noastră nu depinde de o tehnică, astfel încât să lăsăm toată greutatea pe seama ajutorului tovarășilor noștri. Este de ajuns dacă suntem într-un cuget și avem aceleași idealuri. Însă miezul reușitei noastre este ajutorul și împreună-lucrarea harului. *Fără Mine nu puteți face nimic*⁵.

Toată atenția noastră este concentrată pe cum să păstrăm în noi lucrarea harului Lui, după cuvântul: *Și voi fi cu voi în toate zilele, până la sfârșitul zilelor*⁶. La acest sunt cu voi trebuie să luăm aminte foarte mult, dacă într-adevăr este cu noi. Pentru că teoretic Dumnezeu Cuvântul este cu noi. Teoretic nu lipsește de nicăieri. Ar fi vai de noi dacă s-ar întâmpla aceasta! Dacă Dumnezeu ar lipsi fie și numai o fracțiune de secundă din făptură, aceasta s-ar nimici. El Însuși este Totul în toate. Prin urmare, teoretic este cu noi. Dar, oare, este cu noi și prin lucrare?

Spune Origen un cuvânt înțelept: „Ce folos că S-a întrupat Cuvântul, dacă eu nu Îl dețin”. Și acum zic și eu. Ce folos dacă Dumnezeu este teoretic cu noi, de

³ Cf. Evr. 10, 25.

⁴ Cf. Rom. 11, 5.

⁵ Cf. In 15, 5.

⁶ Cf. Mt. 28, 20.

vreme ce nu Îl simțim prin lucrare? Și, firește, nu e de vină El. Suntem de vină noi, care nu știm să tragem foloasele. De aceea, atenția noastră să fie asupra acestui fapt. Cum să nu pierdem nicio clipă prilejurile și mijloacele care pun în lucrare prezența dumnezeiescului har. Împreună cu harul care vindecă pe cele neputincioase și umple pe cele lipsite, să fim învredniciți să izbândim în scopul nostru, pentru că *zilele rele sunt*⁷. *Umblați cu înțelepciune față de cei ce sunt în afară*⁸.

Luați aminte din ce suntem alcătuiți! Din cele din afară, din cele din jur și din cele dinlăuntru. Cum unel-tește păcatul împotriva omului? Îl împunge din afară, direct. Aruncă pe ecranul minții imaginea, orice imagine păcătoasă, și provoacă mintea. O provoacă să se intereseze de imagine. Mintea, prin urmare, trebuie să fie atentă. Ce este această imagine? E nevoie de ea sau nu? Dacă mintea este sănătoasă, o leapădă imediat. Mergi înapoia mea, satano, Domnului Dumnezeuului meu mă închin și Lui Unuia Îi slujesc!⁹

Totuși păcatul nu se retrage și nu fuge de cum a fost biruit și nici nu mai atacă în același mod în care a lovit prima dată. Ci abandonează atacul direct și atacă pieziș și lovește mintea în numele a diferite pretexte: în numele legilor firii, în numele necesității. Și totuși este vicleșug. Lasă deoparte lovitura directă și o ia pe cea vicleană. Iar dacă mintea va lua aminte la ea și o va cerceta bine – dacă

hotărârea de a o urma aparține legii strictului necesar, și nu poftei, atunci diavolul abandonează acest mod direct al atacului și o ia pieziș. Se repede asupra minții în numele patimii, prin lucrare satanică, și îl prinde pe om de gât ca să-l sugrume. Îl silnicește și mai mult, cum a făcut Nabucodonosor: „Fie vă închinați chipului meu, pentru că așa vreau eu, fie vă voi arunca în cuptor”. Și în aceste fraze se află întregul labirint al patimii satanice care în acest mod îl lovește pe om. De aceea omul trebuie să fie neîncetat treaz ca să nu fie atras, pentru că păcatul nu cedează, nu se retrage. Va întrebuița toate vicleșugurile și toate modurile ca să-l înșele pe om. Aici, mai cu seamă, trebuie să luăm aminte, pentru că după păcat urmează deznădejdea, așa cum după rană urmează durerea. Păcatul nu este un fenomen natural, ci este un accident. Tot așa și cele ce însoțesc sufletul, deznădejdea și descurajarea, nu sunt fenomene naturale, ci în întregime diavolești, chiar dacă se înfățișează cu chip natural! Aici este nevoie de multă atenție, ca să nu-și piardă omul curajul atunci când face o greșeală, de vreme ce, cum se știe, viață fără de greșeală nu există.

Auzim de multe ori pe oameni zicând: „Da' eu sunt păcătos și Dumnezeu nu mă aude”. „Sunt păcătos și nu am îndrăznire, nu voi reuși, sunt nevrednic”. Acestea sunt pretexte de-a dreapta, lucrurile nu stau deloc așa. Dumnezeu a venit pentru păcătoși. Nu se pune problema nevredniciei. Cu cât este mai nevrednic omul, cu atât mai mare nevoie are să alerge la Dumnezeu. Și Dumnezeu se apropie de aceștia mai mult, pentru că, așa cum a spus, a venit pentru bolnavi, nu pentru cei sănătoși.

⁷ Ef. 5, 16.

⁸ Col. 4, 5.

⁹ Cf. Mt. 4, 10.

Prin urmare, în mod practic, este foarte folositor omului să nu-și piardă curajul, chiar și după ce a greșit. Aceasta însă cere bărbăție și voință de a-și îndrepta greșeala, este absolut necesar aceasta. Când omul va fi atent la toate acestea, atunci mintea lui se va afla într-o stare de permanentă luptă, într-o stare de trezvie, astfel încât ia aminte și niciodată nu se înșală. Și luând aminte astfel, în mod necesar, se află în continuă pocăință. Și pocăința continuă este ca în fiecare clipă să se mărturisească lui Dumnezeu: „Am păcătuț, Doamne, nu am reușit. Ajută-mă. Rămâi cu mine. Tu ai zis: *Fără Mine nu puteți face nimic*. Tocmai am înțeles și eu acest lucru. Am devenit conștient de asta. De aceea stărui. Bat, caut, cer, nu voi înceta să Te deranjez. Nu pot fără Tine. Nu se pune problema să fug de la Tine. Dacă nu se îngreunează urechile Tale să mă asculte, nici gura mea nu se va îngreuna să strige. Stărui. Judecata Ta este fără cusur, nu degeaba m-ai chemat la pocăință. Aceasta ai făcut-o Tu, dumnezeiasca Atotbunătate, nu am făcut-o eu. Eu nici nu Îl cunoșteam pe Dumnezeu, nici nu era cu puțință să Îl descopăr vreodată. Tu, Doamne, Atotbune, ai venit și m-ai aflat și mi-ai strigat să Te urmez. Iar eu am primit aceasta, o voiesc, o doresc. Totuși nu reușesc. De aceea stărui, vreau să mă ajuți. Nu trebuie să pierd ceea ce Tu mi-ai dat”.

Luați aminte! V-am dat un chip, cum trebuie să fie adevărata pocăință. Aceste dispoziții trebuie să fie în sufletul omului care se află în stare de pocăință. Dacă omul continuă în acest fel, în mod real se va naște în el o altă formă de curaj pe care nu a cunoscut-o mai înainte, o formă nouă de îndrăznire. Acea îndrăznire pe care o au

pruncii la tatăl lor, pe care nu o pot dobândi slujitorii și argații. Și această îndrăznire le vine din curajul cu care luptă împotriva păcătoșeniei și prin care țin dreptarul pocăinței. Pocăința este absolut necesară în făptuirea practică, pentru noi toți, fără nicio excepție, dar mai mult pentru frații noștri care trăiesc în obște, care sunt mult mai expuși la pricinile păcatului.

După cădere, omul și-a pervertit puterile sufletești și trupești ale persoanei proprii (προσωπικότητα) și a devenit mai degrabă aplecat spre pricinile păcatului, sau mai bine zis, a ajuns să depindă de acestea. Dacă, atunci când era personalitate deplină, pricinile au reușit să-l înșele, gândiți-vă acum, când nu mai are personalitate și se află direct sub înrâurirea lor, cât de puternice sunt acestea! Și fiindcă omul nu are putere, fiindcă este traumatizat de păcat și simțurile sale nu sunt deloc sănătoase, atunci, din păcate, devine pradă și victimă acestor factori. Prin urmare, are nevoie să se afle în stare permanentă de pocăință, care este cugetul smerit, fiindcă adevărata pocăință este smerită cugetare practică. Iar smerita cugetare practică și smerenia sunt singurele stări sufletești potrivite ființelor raționale menite să provoace mila dumnezeiască. Dumnezeu celor smeriți le dă har, iar celor mândri le stă împotriva¹⁰. De vreme ce așa stau lucrurile, suntem datori să profităm de aceasta. Înțelesul este cât se poate de limpede. Fără împreună-lucrarea harului, este cu neputință să o scoatem la capăt. Trebuie, așadar, să născocim mijloace ca să provocăm mai mult venirea harului, astfel încât împreună cu acesta să putem izbuti

¹⁰ Cf. Pilde 3, 34.

în lucrarea noastră. Ce spune Pavel? *Toate le pot întru Hristos, Cel care mă întărește*¹¹. Și Iisus ne zice: *Fără Mine nu puteți face nimic*¹². [Dacă] Pavel, având experiența prezenței harului dumnezeiesc, mărturisește și spune: *Toate le pot întru Hristos, Cel care mă întărește*¹³, prin urmare, dacă putem toate în harul care ne întărește, atunci toată strădania noastră este cum să atragem harul ca să fie cu noi.

Toate virtuțile sunt puncte de plecare în a provoca și a păstra harul. Și virtutea centrală este, între toate, smerita cugetare. Pe aceasta o iubește foarte mult harul, și acest lucru nu este de mirare. De vreme ce Iisus al nostru ne-a descoperit că El Însuși este *blând și smerit cu inima*¹⁴, atunci înseamnă că „...smerenia nu este o simplă dispoziție a dumnezeirii, nici o simplă poruncă a lui Dumnezeu îndreptată spre faptele raționale, ci ceva ce ține de însăși firea dumnezeirii, potrivit unor rațiuni pe care le știe numai Atotbunul Dumnezeu”. Și câtă vreme firea dumnezeiască însăși este smerită în identitatea Ei, în ființa Ei, atunci și noi avem îndoită datorie să fim și noi cât mai smeriți.

Câtă vreme smerita cugetare ajută atât de mult, mijlocul practic prin care se dobândește este pocăința sinceră. Cel ce se pocăiește cu sinceritate se află neîncetat căzând înaintea lui Dumnezeu. Aruncă sinele său în întregime lui Dumnezeu și neîncetat strigă: „Milostiv fii mie, păcătosului”¹⁵, „miluiește-mă, Preabunule, după mare mila

¹¹ Filip. 4, 13.

¹² In 15, 5.

¹³ Filip. 4, 13.

¹⁴ Mt. 11, 29.

¹⁵ Lc. 18, 13.

Ta”, „iartă-mă, Doamne, nu am izbutit!”, „Vino, Doamne, rămâi cu mine”. Și de vreme ce, cum spune David, *smeritu-m-am și m-a mântuit pe mine Domnul*¹⁶, iată un mod simplu în care putem să avem împreună cu noi ajutorul harului și să izbutim într-un mod mai grabnic și mai desăvârșit a ne dobândi mântuirea noastră. De aceea nimeni dintre noi, credincioșii, să nu fugă din limitele smeritei cugetări.

Mântuirea noastră este și se numește „mântuire în dar”. Pentru că este un fapt cunoscut că toate virtuțile sunt folositoare, dar foarte multe dintre acestea cer o oarecare combativitate, o stare permanentă de luptă, la care nu suntem toți dispuși. Pentru că o combativitate practică are nevoie de abnegație, de multă hotărâre, de multă iubire, de osteneală, neîncetată priveghere, lucruri pe care nu le avem totdeauna. Iar să ne păstrăm smerita cugetare – și acest lucru este ostenitor – nu este totuși ceva mai presus de firea noastră, adică ceva cu totul cu neputință de împlinit. Fiindcă a cugeta cineva smerit este cel mai simplu lucru. Dar nu cumva noi suntem departe de smerenia adevărată? Adică suntem în primul rând și în mod propriu smeriți de vreme ce păcatul ne-a zdrobit. Dacă cugetăm smerit, nu facem decât să spunem adevărul, fiindcă am descoperit adevărata noastră calitate a persoanei, pe care a zdrobit-o păcatul. Fiindcă nu am prețuit cum se cuvenea nici *după chipul și asemănarea* pe care ni le-a dat Dumnezeu la creație, nu avem nici harul și înfierea pe care ni le-a dat Dumnezeu prin venirea

¹⁶ Cf. Ps. 114, 6.